

PROVOKAATIO

Saara Turunen

TEATTERIKORKEAKOULU

Teatteritaiteen maisterin tutkinto

Opinnäytteen kirjallinen osio

Teatteritaiteen laitos

Dramaturgian koulutusohjelma

Kevät 2009

Tiivistelmäsiivu

Nimi: Saara Turunen

Koulutusohjelma: Ohjaus ja dramaturgia

Taiteellinen opinnäytetyö (suoritettu Teakissa): Puputyttö

Kirjallinen opinnäytetyö: PROVOKAATIO

Opinnäytetyön ohjaaja: Tuomas Timonen

Kirjallisen osion ja sen tiivistelmän saa julkaista avoimessa tietoverkossa: kyllä

Tiivistelmä

Tarkastelen provokaatiota lähinnä taiteessa.

Lähestyn aihetta joidenkin valitsemieni esimerkkien kautta.

Niitä ovat mm. Marcel Duchamp, Wienin aktionistit, Ulla Karttunen, Paul Mc Carthy, Bertolt Brecht, Britney Spears, oma taiteellinen lopputyöni, opiskeluaikani teatterikorkeakoulussa ja vaihto-oppilasvuoteni Institut el teatressa, Barcelonassa.

Olen valinnut esimerkit sillä perusteella, että niissä on minulle jotakin henkilökohtaista tai muuten vain kiinnostavaa. Esimerkkien lisäksi teksti sisältää joitain ajatuksia popista, kitchistä, silpomisesta, sairaudesta, teini-ikästä, taiteesta noin ylipäättään ja mielipidekirjoituksen pornosta.

PROVOKAATIO, kirjallinen opinnäytetyö ei ole akateeminen tutkielma. Se on henkilökohtainen katsaus menneeseen, yritys ymmärtää opittua ja käsitellä niitä tunteita, joita vuodet teatterikorkeakoulussa aiheuttivat.

ASIASANAT: provokaatio, Puputyttö, Bertolt Brecht, Britney Spears, Paul Mc Carthy, silpominen

SISÄLLYS:

1. JOHDANTO

2. KÄSITTEEN MÄÄRITTELYÄ

2.1 NYKYISYUOMEN SANAKIRJA

3. ESIMERKKEJÄ PROVOKAATIOTA AIHEUTTANEISTA TAITEILIJOISTA

3.1 MARCEL DUCHAMP

3.2 WIENIN AKTIONISMI

3.3 ULLA KARTTUNEN

3.4 PAUL MC CARTHY

4. BRECHT JA PUPUTYTTÖ

4.1 BRECHT

4.2 PUPUTYTTÖ

5. POP / TAIDE

5.1 POP

5.2 BRITNEY SPEARS, pieni esitelmä

6. TUHO

6.1 TUHOAJAN NÄKÖKULMA

6.2 PORNO, mielipidekirjoitus

7. AUTTAAKO PROVOKAATIO?

7.1 SAIRAUUS

7.2 TEINI-IKÄ

8. LÄHDEKIRJALLISUUS JA MATERIAALI

1.

JOHDANTO

Tarkastelen provokaatiota lähinnä taiteessa.

Lähestyn aihetta joidenkin valitsemieni esimerkkien kautta. Olen tietoinen siitä, että olisi ollut monia muita hyviä esimerkkejä (Antonin Artaud, Jumalanteatteri, Teemu Mäki, Harro Koskinen, Chris Burden) joitakin mainitakseni, mutta olen halunnut jättää ne muiden käsiteltäviksi. Olen valinnut esimerkit sillä perusteella, että niissä on minulle jotakin kiihottavaa ja kiinnostavaa.

2.

KÄSITTEEN MÄÄRITTELYÄ

2.1

NYKYSUOMEN SANAKIRJA ¹

Nykysuomen sanakirja määrittelee provokaatiota seuraavin tavoin: Kiihotus, yllytys

< ruots. *provokation* 1976 oikeusaatteeseen vetoaminen, 1837 kehottaminen, 1894 kiihottaminen, yllyttäminen, 1932 oireen aiheuttaminen

< *prōvocātiō* (vartalo *prōvocātiōn*) lat. esiin kutsuminen, haastaminen, vetoaminen kansaan tai keisariin.

< *prōvocāre* (vartalo *prōvocāt*) mm. kutsua esiin (provosoida) Vrt. ransk. *provocation* 1200-luvun alkupuolella kiihotus, 1314 se mikä saa aikaan fysiologisen reaktion, 1549 väkivaltaiseen toimintaan yllyttäminen, 1569 ihmisten tai yleisön kiihottaminen hyökkäykseen tai vastarintaan

< eng. *provocation* n. 1425 kiihottaminen, yllyttäminen, 1426 tuomioistuimen virkamiehen sisään kutsuminen, 1484 taisteluhaaste, 1539 suuttumuksen herättäminen, 1548 kutsu, kutsuminen

< ja saks. *Provokation* 1400-l. kiihotus, yllytys / Uusi testamentti (Hebr. 10: 24): ja valvokaamme toinen toistamme rohkaisuksi toisillemme rakkauteen ja hyviin tekoihin.

Ahlman 1874 suomentaa ruots. sanan *provokation* vaatimus, kehoitus, yllytys, kiihoitus. Cannelin 1904 mm. hännäily, ärsytys. Meurman 1877 ransk. sanan *provocation* mm. wietteleminen, wihätys.

Swan 1904 eng. sanan *provocation* esille, esiin kilpailun vaatiminen, kiusaaminen, loukkaaminen.

Brummer 1905: provokationi. Tietosanakirja 1915 – Pieni tietosanakirja 1927: provokatsioni. Airila

1920 ja Salmelainen 1925: provokatsioni ja provokaatio. Hagfors 1933 ja Iso tietosanakirja 1936:

provokaatio ja provokatsioni. Airila 1945 ja Hagfors 1945: provokaatio. Vrt. / Talvio 1919 (NS)

Niin ollen on huhu saksalaisten joukkojen tulosta kerrassaan tuulesta temmattu ja levitetty

yksinomaan provokatsioonitarkoituksessa. / Vuonna 1917 julkaistiin lentolehtinen ”Kavahtakaa

provokationia!”

Taide, kutsu suuttumukseen?

Kutsu suuttumukseen kuulostaa hyvältä, kun yhdistän kahta edellä mainituista määritelmistä.

Kutsun ei aina tarvitsisi käydä vain syntymäpäiväjuhlille vaan se voisi käydä myös suoraan suuttumukseen. Se, että joku kutsuu minut jonnekin, on lahja. Mutta onko sen jonne kutsutaan, oltava ihana? Vai voisiko se olla kamala? Syntymäpäiväjuhlilla on usein niin makeaa, että kotiin lähtiessä on kamala olo. Mutta mitä jos kamala olisi se, jota tarjottaisiin? Kamalasta selvittyään voisi lähteä kotiin kirkkain mielin. Jos provokaation voisi ottaa kutsuna suuttumukseen, sitä ei tarvitsisi välttämättä ottaa loukkauksena.

Provokatiivinen taide saattaa kutsua suuttumaan taiteilijan miettimässä kontekstissa ja valitulle teokselle. Provokatiivinen teos voi auttaa näkemään selvemmin jonkin epäkohdan, joka muuten hukkuisi vain väkivallan keveäksi möyhentävään myllyyn. Eikö tällaista voisi nähdä melkein etuoikeutena?

Tuhoajan elämää

Maailma on kaaos. Väkivaltaa ja pornoa sataa taivaalta ja, mikä pahinta, minä hakeudun vapaaehtoisesti sen sateen alle. Avaan telkkarin, janoan parfyymimainoksia ja Mariah Careyn videoita, rakastan Big Brotheria ja raatelen hyllyt roskalehdistä tyhjiksi. Menen mielelläni juhliin, joissa naiset tanssivat kultaisissa stringeissä ja katson elokuvan, jossa joku hakataan veriseksi mössöksi yhä uudelleen ja uudelleen. Ostan korkokengät Henkasta ja Maukasta, isken kokolihapihvin kimppuun niin, että veri roiskuu suupielistäni, ja lopulta ajan isäni Mersulla auringonlaskuun. Mikään ei häiritse nautintoani eikä asetu tielleni. Mässäilen vain sokeasti, kunnes kuolen. Eikö olisi hyvä jos saisin selkäni ja joutuisin ajattelemaan, kuinka typerä pikku letukka oikeastaan olen?

Olen ajatellut, että taiteen ja kulttuurin tulisi olla positiivinen ilmiö, joka jakaa lohtua ja kauneutta?

Mutta miksi ihmeessä? Eikö mässäilijää saisi yrittää suuttuttaa ja saada katumaan tekojaan?

Taisteluhaaste, kirjoittamisen apuväline

Itselleni provokaatio voi toimia taisteluhaasteena, kirjoittamisen apuvälineenä. Toimiessaan provokaatio herättää kahdenlaisia tunteita, vihaa ja rakkautta. On asioita, jotka herättävät vihaa. Silloin niiden ohi kävelee. On asioita, jotka herättävät lisäksi rakkautta ja siksi niihin jää kiinni, jankuttamaan ja tuomaan esille suuttumustaan. Viharakkaus-suhde aiheuttaa halua sekaantua asioihin. Viha antaa halun kirjoittaa, rakkaus pitää työssä kiinni. Kirjoitukseni ovat vastaus sille, joka on minua provosoinut. Provokaatio on kosto rakastetulle tai rakkaudenosoitus vihatulle.

Tarvitsen hieman kostonhalua kirjoittaakseni. Jos minulla ei sitä ole tai yritän sen kieltää, jähmetyn tai saatan ruveta koristelemaan. Jos löydän itseni koristelemasta, tiedän erehtyneeni.

Kaksi maailmaa

Elämässäni hallitsevat kaksi eri todellisuutta, joiden välillä poukkoilen. Toisaalta suvaitseva, ylevä taidemaailma ja toisaalta suvaitsematon turhuuden ja nautinnon alamaailma, jonka arvot eivät ole taidemaailmassa suosittuja. Seison vuoroin molemmissa ja vannon kosta toiselle. Esittelen kaksi esimerkkiä, jotka sivuavat todellisuuksiani.

Dieselin mainokset

Palvon ja rakastan Dieselin mainoksia. Ne ovat enimmäkseen suurenmoisia. Haluan katsoa niitä aamusta iltaan. Mutta jos yritän tavoitella sitä onnea, jonka ne minulle lupaavat, päädyn onnettomuuteen ja itseinhon. Kostonhalu syntyy siitä täydellisyydestä ja kauneudesta, jota ne sisältävät ja joka tekee minusta invalidin ja rumiluksen. Voisinpa olla Kate Moss, joka laskeutuu

alas portaita, nousee mustaan autoon, suutelee auringonlaskussa, juoksee aaltoihin, muuttuu merenneidoksi ja nauttii vedenalaisesta rakkaudesta, makaa plyysisohvilla, nousee taivaisiin ja kävelee lopulta vaarallisen näköisenä kohti kameraa yllään mustat farkut ja haalea toppi. Kate ei koskaan vanhene, Kate ei koskaan jää kiinni huumeisiin, Kate on aina rakastunut, Kate ei koskaan kuole. Jos minä yritän olla kuin Kate, päädyn nöyryyttämään itseäni karvaalla tavalla ja seuraavana aamuna haavoja nuollessani kuulen kuinka nälkäiset Afrikan lapset huutavat korvissani, vajoavat jätteisiin ja kuolevat ikkunani alle. Vittusaatana - miksi minä en voi olla Kate?

Teatteri

Teatteri puolestaan tuntuu enimmäkseen pitkäveteiseltä valHEELTA. Teatterissa näkee resuisia vaatteita ja saa kuunnella musiikin sijasta karjuntaa. Teatterissa tylsistyn ja joudun vannomaan kostoja. Lisäksi halveksin sitä, että teatterimaailmassa ja sen arvojen puitteissa on lupa olla inhottavalla tavalla epäsosiaalinen, tylsimys, yliherkkä, ruma ja köyhä. Tekopyhyys käy usein niin räikeäksi, että lopulta haluan vain poistua paikalta jonnekin missä ollaan edes aidosti pahoja ja kauniita. Niin teenkin, mutta lopulta palaan aina takaisin. Mahdollisesti juuri suvaitsevaisuuden takia, hiivin teatteriin turvaan tultuani piestyksi toisaalla.

Esimerkkien tarkoitus on lähinnä toimia vastakohtana toisilleen. Vihaan ja rakastan vuoroin kumpaakin. Kahden maailman ristituli antaa vettä provokaation myllyyn. Mitä vihamielisyyteeni tulee, pidän tärkeänä hyökätä teatterin kimppuun silloin tällöin. Se on tärkeää siksi, että löytäisin yhä uudelleen ne syyt miksi ylipäättään teen teatteria. Taidemuotonsa ottaminen annettuna on passivoivaa.

3.

ESIMERKKEJÄ PROVOKAATIOTA AIHEUTTANEISTA TAITEILIJOISTA

3.1

MARCEL DUCHAMP²

Suihkulähde

Marcel Duchampin *Suihkulähde*-teos vuodelta 1917 käsittää ylösalaisin käännetyn pisuaarin, jonka Duchamp signeerasi ja toi taidegalleriaan. Taiteilija itse kommentoi teostaan seuraavasti ” Se ei ole tärkeää tekikö herra Mutt (Duchampin tuolloinen pseudonyymi) omin käsin suihkulähteen vai ei. Hän VALITSI sen.” Hän otti tavallisen esineen ja asetti sen niin, että sen toiminnallinen merkitys katosi uudelleen nimitettynä ja uudesta näkökohdasta nähtynä – hän loi tälle esineelle uuden merkityksen.”³

Duchamp eli nuoruutensa 1900 luvun alussa, jolloin maalaustaidetta alettiin halveksia. Hän aloitti uransa maalaamalla *Alaston laskeutumassa portaita* -teoksen, jonka jälkeen hän hylkäsi maalaustaiteen. Duchamp loi uuden READYMADE:ksi kutsutun tyyliuunnan. Hän rikkoi alkuperäisen ja käsin valmistetun arvoa, käyttämällä esineitä, joiden valmistamiseen liittyi etupäässä teollisuutta ja sarjatuotantoa. Tyyli tai taito oli valinnassa, esineen uudelleen nimeämisessä, ja tätä kautta kuvan ja sanan suhteen uudelleen määrittelemisessä. Duchamp oli hyvän maun ja ylipäättään maun vastustaja.

Duchamp pilkkasi myös omia teoksiaan tekemällä niistä sarjatuotantoja. Hän valmisti kannettavan museon *La boite en valise (Laatikko matkalaukussa)*, joka sisälsi pienoismallit hänen tärkeimmistä

töistään ja monisti siitä 300 kappaleen sarjan. Samoin hän maalasi *Alaston laskeutumassa portaita* teoksestaan pienoismallin ystävänsä lapsen nukkekotiin.

Duchamp eroaa monesta taiteilijasta tai provokatiivisesta taiteilijasta siinä mielessä, että hän asetti uuden keksimisen itsensä ilmaisun edelle. ”Piti olla ajatus uuden keksimisestä. Ei ole mitään tehdä sitä mitä isä on tehnyt,” hän sanoi.⁴ Kritiikki, analyysi tai voidaan kai sanoa myös provokaatio, kohdistui ennen kaikkea taiteeseen ja taideinstituutioon. Vaikuttaa siltä, että Duchamp vihasi taidetta sellaisena, kuin se silloin ilmeni. Hän halusi silpoa taiteen.

Silpominen⁵

”R. Mutt, oli sekä signeeraus, että teksti, joka luettuna tuottaa sanat ”art mutile” mutiloitua eli silvottua taidetta, englanniksi ”art mute” mykkää taidetta.”⁶

Tätä työtä tehdessä itselleni on alkanut vaikuttaa siltä, että silpominen on jollain tavalla provokaation synonyymi tai ainakin sen alaotsikko. Duchampin signeerauksesta voi päätellä, että hänen kohdallaan silpominen koski nimenomaan taidetta ja oli tietoinen valinta. Moni Duchampin jälkeen ilmaantunut provosoija on puolestaan silponut milloin mitäkin, useimmiten ruumista. Silpominen on ilmeisesti ollut enemmän tai vähemmän intuitiivinen keino kapinoida.

Silpomisen historia johtaa 1500-luvun Euroopassa vallinneeseen kunniakäsitykseen, joka oli sidottu ruumiin koskemattomuuteen. Noina aikoina kunnian kamppailussa häviäjää merkattiin häpäisemällä hänen ruumiinsa silpomalla, leikkaamalla esimerkiksi nenä. Kunnian pystyivät kantamaan voimakkaat tai ne, joilla oli voimakkaita suojelijoita. Häpäisyn kohteeksi joutuivat useimmiten alempiarvoisten ruumiit, alasäätyiset ja naiset. Silpominen historiallisena ilmiönä liittyy siis ruumiin ja sitä kautta toisen ihmisen häpäisemiseen. Nykyihmiselle silpominen voi merkitä päinvastoin itsemääräämisoikeutta omaan ruumiiseen. Identiteettiä etsitään kivun avulla ja mm. tatuoinnit, lävistykset ja itsensä viiltely ovat monelle tuttua rajankäyntiä minän ja maailman välillä.

Avantgarden on puolestaan katsottu olevan porvarillisen taidejärjestelmän silpomista, häpäisyä ja kumoamista. Avantgardistit ovat todistaneet taidejärjestelmän kuolevaisuutta, ohimenevyyttä ja siksi arvottomuutta särkemällä, silpomalla klassisen eheyden.

Duchampissa itselleni kiinnostavinta on juuri tuo silpominen. Se perustellee myös seuraavat esimerkkivalinnat.

3.2

WIENIN AKTIONISMI ⁷

Keitä olivat?

Silpomisesta puhuttaessa lienee tärkeää nostaa esille joukkio nimeltään Wienin aktionistit. Kyseessä on 1960-luvulla vaikuttanut liike, joka koostui pienestä miesjoukosta ja heidän seuraajistaan. Otto Mühl, Günter Brus, Herman Nitsch, ja Rudolf Schwarzkogler olivat liikkeen ydinryhmä. Kukin heistä käsitteli omaa mielenkiinnon kohdettaan tai perversiotaan omalla tavallaan.

Nitch

Herman Nitsch koki taiteensa ekstaattisina uskonnollisina rituaaleina. Hänen aktioille tyypillistä oli alastoman ihmisruumiin häpäiseminen, sotkemisesta ruualla, verellä, lialla ja eläinten sisälmyksillä. Performanssit saattoivat kestää tuntikausia ja avustajia, usein naisia kohdeltiin osin kammottavalla tavalla. Eräässä Nitschin aktioista naisen suuhun kaadettiin niin paljon verta, että hänen nielunsa tukkeutui, eikä hän pystynyt puhumaan. Nitsch on kuvaillut taidettaan ”psykofyysiseksi naturalismin festivaaliksi”, jota katsoja ei ainoastaan katso, vaan ottaa siihen osaa. Hän sanoi tekevänsä terapeutista taidetta, joka vapauttaa katsojassa kahlehdittuja energiavaroja.

Sekasortoisesta vaikutelmastaan huolimatta eläinten teurastamiset, silpomiset ja suolien heittäminen olivat huolellisesti käsikirjoitettuja, jopa ennalta piirrettyjä.

Mühl

Eräänlaista terapiamuotoa kehittänyt Otto Mühl Itävaltalaisessa Friedrichshofin kunnassa, jossa oli parhaimmillaan yli 600 asukasta. Kunnan tavoitteisiin sanotaan kuuluneen porvarillisen ja miesvaltaisen kulttuurin murtaminen. Paitsi terapiaa, oli toiminta myös Mühlin oman seksuaalienergian tutkiskelua. Joka ilta järjestettiin terapiaistuntoja, joissa kunnan jäsenet, lapset mukaan lukien saivat käsitellä häpeää, vihaa ja alemmuudentunnettaan Mühlin johdolla. Kunnassa suosittiin ”vapaata seksiä”, jonka nurinkurista kyllä, tiukkoihin sääntöihin kuului Mühlin oikeus harrastaa sitä kenen kanssa tahansa. Eräässä Mühlin aktiossa *O tannebaum 1969 (Oi kuusipuu)* Mühl makasi alastomana kuusen alla nainen vierellään. Pian paikalle palkattu mies teurasti sian ja heitti verisen sydämen esiintyjien päälle. Tämän jälkeen Mühl vielä kipusi tikkaille ja virtsasi sekä heitti kilon jauhoja verisenä makaavan naisen päälle. Mühlin aktiivinen toiminta päättyi kun hän kiinnostui nuorista tytöistä ja joutui seitsemäksi vuodeksi vankilaan.

Schwarzkogler

Rudolf Schwarzkogleria puolestaan kiinnostivat tuhon ja kärsimyksen eri muodot, sekä erityisesti itsensä kiduttaminen. Schwarzkoglerin keri ympärilleen tuhoisaa myyttiä ja kuoli lopulta hämärissä olosuhteissa. Schwarzkoglerin loppu kuulostaa hänen taidekäsityksensä päätepysäkiltä.

Kertomuksen mukaan 28-vuotiaana mies päätyi itsemurhaan hyppäämällä ikkunan läpi. Hänen sanotaan olleen pakkomielleisen ihastunut Yves Kleinin teokseen *Saut dans le vide 1960 (Hyppy tyhjyyteen)*.

Tavoitteet?

Aktionistien tavoitteisiin on luettu muun muassa tiedostamattoman tuominen yhteiseen tietoisuuteen, rajojen hävittäminen taiteen ja muun elämän väliltä, levottomuuden ja skandaalin herättäminen, eläimellisyyden palauttaminen taiteelle, ruumis osana taideteosta, sekä vaikuttaminen ilman vuorovaikutusta. Yleisön reaktioilla ei ollut juuri merkitystä aktionistien taiteelle. *Otannebaum* 1969 (*Oi kuusipuu*) aktiossa yleisöstä noussut nainen alkoi syyttää Mühliä naista alentavasta kuvastosta ja Mühliä heitettiin tomaateilla. Mühl puolestaan kosti yleisölle heittämällä jauhoa myös heidän päälleen. Aktioiden sanotaan kehittyneen maalaustaiteesta. Vaikutteita otettiin mm. action paintingista, toimintamaalauksesta, jossa taitelijan keho ja teoksen tekeminen ovat osa teosta. Toisin kuin toimintamaalarit yleensä aktionistit pelkistivät ruumiin objektiksi, väkivallan ja kidutuksen kohteeksi. Itse aktionistit käyttivät toiminnastaan sanaa ”Suora taide” (Direkte kunst).

Mitä muut sanoivat?

Aktionistien toiminta on otettu vastaan ja ymmärretty eri tavoin. Joidenkin mielestä he olivat pelkkiä typeryksiä ja heidän taiteensa katsottiin jättäneen jälkeensä vain lohduttomuutta. Kun taas toiset ovat kutsuneet heitä 60-luvun vallankumouksellisiksi, poliittisiksi taitelijoiksi, terapiamuotojen kehittäjiksi ja yhteiskunnan valtarakenteiden analysoijiksi. Itseäni kiinnostaa mm. naisnäkökulma. Siitä katsottuna toiminta vaikuttaa epäilyttävältä. Aktionistit ovat ilmoittaneet suoran toimintansa merkinneen mm. erotisoinnin välttelyä ja antipornograafista asennetta. Myös Pier Paolo Pasolinin *Salò* elokuvaa kommentoidaan usein samansuuntaisesti. Miksi sitten törmään lihavaan ja haisevaan runkkariin helsinkiläisen Bio City elokuvateatterin syrjäisimmässä salissa, jossa *Salò* elokuvaa näytetään? Olipa taitelijan jalo viesti mikä hyvänsä, kyseinen mies on kuitenkin saapunut paikalle aivan muissa kuin yhteiskuntakriittisissä tarkoituksissa. Tämän pohjalta on helppoa todeta, että pornon esittämistä ei voi kutsua antipornografiaksi olipa se kuinka sairasta ja hävytöntä hyvänsä.

Lisäksi aktioilta puuttuu myös jonkinlainen positiivinen kaiku tai huumorin pilkkaus, joka on mielestäni hyvälle provokaatiolle välttämätöntä. Hyvästä provokaatiosta tulisi voida aistia eteenpäin vievän ajatuksen, ei pelkkää tuhoa ja kuolemaa. Miesten tekosia eivät aikalaisetkaan helposti nielleet. Monet aktioista johtivat oikeuskäsittelyyn ja tekijät saivat tuomioita mm. rauhan häiritsemisestä. Aktionistit kärsivät huonosta maineestaan, eivätkä usein saaneet galleriatiloja käyttöönsä. Monet aktioista kuitenkin tallennettiin, sillä avantgardistisesta taidekäsitteestään huolimatta aktionistit halusivat yleisöä marginaalisille performansseilleen. Silpominen voi tarkoittaa tässä yhteydessä siis myös materiaalin (filmin) kuluttamista, naarmuttamista tai silpomista.

3.3

ULLA KARTTUNEN⁸

Neitsythuorakirkko

Helmikuussa 2008 avattiin Helsingin taidemuseon Kluuvin galleriaan Ulla Karttusen näyttely *Pyhiä naisia ja teinibeibejä*. Näyttely sisälsi mm. tässä käsittelemäni teoksen *Neitsythuorakirkko*. Teos koostui teltan muotoisesta autotallista, eräänlaisesta alttarista, jonka sisälle Karttunen oli tulostanut internetistä 100-200 kappaletta A4-kokoisia pornokuvia. Karttunen on kommentoinut teostaan mm. sanomalla: ”Teos kritisoi lapsuuden erotisoimista ja tuotteistamista” Taitelijaa syytettiin lapsipornon hallussapidosta ja esittämisestä. Lopulta hänet jätettiin kuitenkin tuomiotta. Tapauksesta virisi heti voimakas keskustelu kansalaisten ja muiden taitelijoiden keskuudessa.

Keskustelu

Luen kansalaisten kommentteja tapaukseen liittyen Uusi Suomi -lehden verkkosivuilta.⁹ Kiinnitän huomiota reaktioiden tyypilliseen sävyyn. Teos on nähty niin arkipäiväisenä, että kuka tahansa olisi sen voinut tai osannut tehdä. Teos on nähty huijauksena ja ollaan tyytyväisiä, ettei menty tähän ansaan. Taiteilija ymmärretään lahjattomaksi ja teon motiivi on ollut kyvyttömyys tehdä ”oikeaa taidetta”. Teosta halutaan kutsua ei-taiteeksi. Provosoidun enemmän typeristä kommentteista kuin siitä mitä Karttunen on tehnyt. Toisaalta joudun perustamaan mielipiteeni oletusten varaan, sillä teosta ei voi nähdä. Provosoituminen ja viha typeryksiä kohtaan saa ajattelemaan, että taiteilijan oli oikeassa, olipa hänen tekonsa laiton tai ei. Minulle käy selväksi, että jos Karttusella oli jotain sanottavaa, oletan, että hänellä oli, valtavirta ei halua kuunnella tai ymmärtää sitä. Huomaan, että monet ovat kyvyttömiä näkemään eroa taidegallerian ja internetin välillä. Tulen ajatelleeksi, että yleisö saattaa olla kyvytön arvioimaan taidetta ja julkinen arviointi tulisi jättää asiantuntijoiden tehtäväksi. (Provokatiivinen) taide on aina suhteessa siihen traditioon ja tilaan minne se asetetaan ja se kertoo myös niistä. Jos yleisö ei osaa käsitellä tilaa osana teosta tai teosta osana traditiota näkee se vain väkivallan tai laittomuuden. On ymmärrettävää, ettei teosta silloin ymmärretä. Toisaalta oman taidekäsitteeni mukaan hyvän teoksen tulisi aueta, joskin eri tavoin, mutta yhtäläillä sekä sivistyneelle, että sivistymättömälle.

Ennen kaikkea minulle käy selväksi, että provokaatio tässäkin muodossa on edelleen mahdollinen. Taideyhteisössä liikuskelevana olisin saattanut ajatella, että melkein kaikki on nähty, ihmiset ovat tottuneet kylmiin suihkuihin ja nykytaiteen tiloilta niitä jopa odotetaan. Olisin ajatellut, että ehkä murha tai itsemurha galleriassa voisivat vielä sävyyttää. Teos todistaa toista. Huhujen mukaan teoksen ”ilmiantaja” oli toinen taiteilija. Provokaatio siis provosoi edelleen.

Media

Provokatiivisen teoksen herättäessä huomiota lopulta itse teosta tunnetumpaa lienee siitä mediassa käyty keskustelu. Tässä tapauksessa ilmiö on väistämätön, koska teosta tai siitä otettuja kuvia ei ole nähtävillä, on vain se mitä lehdet teoksesta kirjoittavat. Median lähestymistapa provokatiiviseen taiteeseen on lähes aina skandaalinkäryinen ja -haluinen. Toisaalta on muistettava, että media on monen hyeenan symbioosi. Sensaatioiden myyjät, niitä janoava yleisö ja huomionkipeä taitelija tuntuvat kaikki haluavan samaa asiaa. Sanotaan, että tämän kaltainen provokaatio tarvitsee mediaa keskustelun herättämiseksi. Ilman keskustelua teos on vain typerää väkivaltaa. Mutta onko se sitä keskustelusta huolimattakin? Ovatko iltapäivälehdet oikeita keskustelun herättäjiä? Johdattaako media kuitenkin keskustelun väärille raiteille? Onko taideteos huono tai vajavainen, jos se ei toteudu ilman mediaa?

Puolustelut

Karttunen on puolustanut teostaan mm. sanomalla, että oli keskeistä rikkoa lakia, sillä kaksinaismoralismin lain rikkominen oli osa teoksen sisältöä. Lisäksi hän puolustaa teostaan nimittämällä sitä ilmiännoksi. ”Nyt eletään silmien ummistamisen totalitarismissa jos ilmiantaja on väistämättä itse murhaaja, jos tiedonanto keskitysleiristä on sen pystyttämistä.”¹⁰ Karttusen sanotaan epäilleen, että teosta olisi pidetty tylsänä, ellei hän olisi esittänyt ns. shokkikuvia. Lisäksi teosta on puolustettu sanomalla sen viitanneen historialliseen avantgarden perinteeseen, josta suurimmalla osalla yleisöstä on riittämätön tuntemus teoksen arvioimiseksi.

Jälkimaku

Kaikesta jää kuitenkin jälkimaku, joka johtune teoksen epäselvyydestä. Karttunen tekee teoksen käyttämällä juuri samoja keinoja kuin hänen kritisoimansa roskamedia. Lisäksi ilman roskamediaa teosta ei lähestulkoon edes olisi. Teoksen roskamediasta tuntuu erottavan vain tila, galleria.

Yllättäen teos provosoi ja keskustelu kääntyykin itseään taitelijaa vastaan. Kohu vaikuttaa hieman sattumalta ja siksi myös selittelyt jälkeenpäin keksityiltä. Kuulostaa epäuskottavalta, että taiteilija olisi huolellisesti suunnitellut lain rikkomisen ja seuraukset etukäteen. Ellei hän sitten itse kutsunut poliiseja paikalle.

Hyvän (provosoivan) teoksen tunnusmerkkinä voisi pitää sitä, että katsoja saattaisi nähdä mitä sillä on pyritty kritisoimaan tai analysoimaan. Tapausta tutkiessa minulle ei käy kovinkaan selväksi, mitkä olivat ne lait, joihin Karttunen halusi puuttua, joten en luonnollisesti voi tietää mitkä ovat ne epäkohdat, joita tulisi yrittää muuttaa. Se, että lapsiporno on kamalaa, oli minulle jo selvää. Myös ilmiantona teos on vanhanaikainen, jopa yleisöään aliarvioiva. Kukapa ei tietäisi lapsipornoa olevan? Karttunen välitti oman pahan olonsa. Mutta välittikö hän jotakin muuta? Tässäkin tapauksessa provokatiivisen taiteen typeryys saa hieman vihaiseksi.

Tulee mieleen, että taitelijan mauttomimpiin virheisiin voisi lukea katsojien määrittämisen yliherkiksi tai älykkäiksi sen mukaan ovatko he voineet ottaa provosoivan teoksen vastaan vai eivät.

Kohun ja syytösten jälkeen on jääty puhumaan taitelijan ilmaisunvapaudesta. Saako taitelija rikkoa lakia vai ei? Jos saa, kuuluuko hänen saada normaali rangaistus? Ilmiannon kohde, lapsiporno on unohtunut. Lapsipornon esiin nostaminen taiteessa tuntuu ongelmalliselta, sillä se näyttää johtavan lähinnä taitelijan vapauksista puhumiseen, sekä skandaalinkäryiseen namusetäjahtiin. Olisi mielekkäämpää nostaa esiin pornonpalvonta, joka on laillista mutta mieletöntä. Siihen osallistuvat kaikki.

3.4

PAUL MCCARTHY ¹¹

Ketsuppi vastaan veri

Paul McCarthy syntyi 1945 Yhdysvalloissa Utahissa. Hän tuli tunnetuksi 1960-luvulla performanssiensa, videoteostensa ja myöhemmin veistostensa kautta. McCarthyn taidetta ja teoksia on usein verrattu Wienin aktionisteihin. Hän on itse kuitannut vertailut kuitenkin sanomalla *"Vienna is not Los Angeles. I didn't go through Catholicism and World War II as a teenager, I didn't live in a European environment. My work came out of kids' television in Los Angeles. People make references to Viennese art without really questioning the fact that there is a big difference between ketchup and blood. I never thought of my work as shamanistic. My work is more about being a clown than a shaman."* ¹²

McCarthy ja wieniläisten teoksia katsellessa on kuitenkin lähes mahdotonta olla miettimättä yhtäläisyyksiä. Samankaltainen pornografinen, sovinnainen ja väkivaltainen kuvasto toistuu näissäkin töissä. Erojakin toki löytyy. Veren sijasta McCarthy käyttää ketsuppia, suolet vaihtuvat makkaraan ja majoneesiin. Hampurilaistarpeet linkittävät taitelijan hänen omaan kasvualustaansa, Amerikkaan, populäärikulttuuriin ja erityisesti Hollywoodiin. Avustajien sijasta taitelija sotkee ja kurittaa useammin itseään. McCarthy esiintyy lähes aina performanssiensa ”pääosassa” usein naiseksi tai joksikin telkkarista tutuksi sarjakuva- tai eläinhahmoksi pukeutuneena. Performanssit muistuttavatkin yhden miehen orgioita.

Pidän McCarthy tavasta naamioitua ja muuttaa performanssinsa fiktioksi. Taru erottaa porsastelun tosielämästä ja lisää huumoria. Lavasteet ovat hänen töissään huolellisesti suunniteltu ja rakennettu.

Tämä tuo teokset lähelle teatteria tai elokuvaa. Taitelijan sanoista huolimatta jonkinlainen shamaaninen tai rituaalinen kokemus juontuu mieleen alastoman ja hulluksi muuntuneen miehen pyöriessä ketsuppisotkun keskellä. Myös muut arkiset materiaalit toistuvat McCarthyn töissä. Muoviset nuket, täytetyt eläimet, pilailunaamarit, maskottiasut, koiranruoka, liha, moottoriöljy saavat uusia merkityksiä, muokkautuvat ja muuntuvat rikkomisen ja uudelleen yhdistelemisen tuloksena. Taitelijan voi nähdä hakkaavan hotdogeja silpuksi tai naivan majoneesipulloa.

Edeltäjiä

Myös McCathrylta löytyy Duchampin *La boîte en valise* -teoksen tyylinen matkalaukku, jonka sisältä löytyy ”kopioita” hänen töistään, likaisia ja rikottuja leluja, tekoraajoja ja vauvanrasvapurkkeja. Myös tupakkamainoksen naisesta, jolle on lisätty viikset tulee mieleen Duchampin *L.H.O.O.Q* 1919, viiksekäs Mona Lisa. Huomioni kiinnittyy myös reiästä kurkistamisen keinoon, jota Duchamp käyttää esimerkiksi teoksessaan *Etants Donné* 1946-66, rajatakseen katsojan näkökulman alastomana makaavaan naiseen. McCarthy käyttää keinoa paljon, joskin hänen tirkistelijälle varaamansa näyt ovat edeltäjänsä rivommat.

Runsaan ja hyvälaatuisen kuvamateriaalin ansiosta on helppoa tunnistaa maalaustaiteesta ja antiikin kuvista ammennetut vaikutteet. Tästä esimerkkinä vaikkapa McCarthyn *My Doctor* -teos, jossa kauhutohtorin päästä tulee ketsupista ja ranskalaisista rakennettu olio, sillä välin kun tohtori paloittelee Barbia. Teos on sukulainen Pallas Athene Minervan syntymää kuvaavalle patsaalle, jossa Minerva syntyy Zeuksen päästä, johon on juuri isketty kirveellä.

Trauma

McCarthy sanoo käsittelevänsä työnsä avulla fyysistä ja psyykkistä traumaa tai hyväksikäyttöä. Jonkinlainen sairaus, traumaattisuus ja kosto ainakin itselleni töistä välittyy.

Eräessä McCarthyn kuuluisimmista performansseista, vuoden 1976 tehdyssä *Class folkissa* taitelija roiskii ketsuppia luokkahuoneessa ympäriinsä, hän oksentaa useita kertoja, työntää Barbin peräaukkoonsa ja jatkaa niin kauan, kunnes yleisön on pakko poistua kuvotuksen vuoksi. Kokemus on erilainen taidekirjojen lehtiä selaillessa. Paikan päällä olisin varmasti provosoitunut. En tiedä lukeutuisinko silloin taiteilijan ihailijoihin. Päälleni ei kuitenkaan ole oksennettu ja ehkä siksi viehätyn amerikkalaisen populäärikulttuurin ja kauhun yhdistämisestä. Piirroshahmot ovat minullekin pyhiä ja siksi niiden häpäisy koskettaa.

Heidi

Eräs McCarthyn itselleni kiinnostavimmista teoksista on elokuva *Heidi*.¹³ Teos pohjautuu Johanna Spyrin tyttökirjaclassikkoon, *Heidi* 1880. Spyri itse oli ankara naisasialiikkeen vastustaja. Hän olisi halunnut evätä naisilta mm. yliopistoon menon. Spyri kirjoitti laajan tyttökirjatuotannon, jolle on leimallista herttaisuus ja evankelinen uskonnollisuus. Moraalitarina Heidi on myöhemmin harmittanut monia.

McCarthy yhteistyössä Mike Kelleyn kanssa antoi Heidille uuden ilmeen. Miehet kuvasivat tunnin pituisen elokuvan Wienin galleria Krizingeriin rakentamassaan alppitalossa. Kelley ja McCarthy näyttelevät vuoroin Heidiä, Peteriä ja isoisää kumisia naamioita ja ruumiinosia käyttäen. Maito, liha, ja sinappi roiskuvat sekä vertautuvat ruumiineritteisiin. Alppitalo kätkee Heidiin ja Peteriin kohdistuvat sairaalloiset ja säädyttömät kurinpitotoimet. Näkemäni kuvamateriaalin perusteella kyseessä on melko likainen mutta kiehtova irstailu. Puhtauden ikoni saastutetaan. Sadun kauhupuoli nostetaan näkyviin.

Grandfather as I am

Mike protects the sick girl

I work on the Heidi chalet

Neither admits to the goat

Heidi as European model as Madonna

Heidi as European fashion

Heidi as fashion model as Madonna

Heidi as purity – as fashion

Horror movie as model as docudrama

Docudrama as horror movie

Surrogate parts as stand-ins

Stand-ins as stunt props

Disney himself

Modern decorative purity

A lesson in aesthetic

Ultimately a question of taste

Acceptance of the role of beauty as correctness

Insistence on the role of beauty as correctness¹⁴

4.

BRECHT ja PUPUTYTTÖ

4.1

BRECHT

Inhottava nilkki

Kurssikaverit muistavat minut vannoutuneena Brechtin vihaajana. Ensimmäisen ja toisen vuosikurssin välisenä kesätehtävänä oli lukea koko Brechtin tuotanto. Istuin uima-altaalla jossakin etelässä, luin näytelmiä ja olin syvästi provosoitunut. Mielestäni Brechtin tekstit olivat rutikuivaa paatosta, liian suoraan yhteiskunnallista ja liian vähän henkilökohtaista, vailla runollisuutta, vailla voimakkaita kuvia tai mitään mikä olisi voinut koskettaa minua. Rakenteet olivat mekaanisia ja sisällöt inhottavan vasemmistolaisia. Kuvamateriaali, jota näin kauan sitten toteutetuista esityksistä oli juuri sellaista teatteria, jota en haluaisi nähdä. Ryysyissä vaeltavia kulakkeja, kommunisteja ja kabareehuoria, jotka näyttävät nykyajan musikaalinäyttelijöiltä. Musiikki, jota kuulin, kuulosti vanhanaikaiselta ryskeeltä. Ja Brecht itse. Pieni, ruma ja ehkä hieman kostonhimoinen mies, joka kirjoitti työläisten taisteluista ja ajeli itse pöyhkeimmillä autoilla ja rakasteli laadukkaimpia naisia heti tilaisuuden tullen. Kaikkea leimasi jokin entisen radikaaliuden, nykyisen naurettavuuden tuntu, sekä silmiä sokaiseva tekopyhyys. Provosoitumistani lisäsivät Kalevi Haikaran Brecht-raamattu, jota tavattiin kannesta kanteen, sekä tila, luokkahuone, jossa minulle opetettiin gurun sanoja. Saatoin siis olettaa, että se oli jotain tärkeää, jota vain minä en ymmärtänyt. Vihaani lietsoi ympäristön hyväksyvät, jopa palvovat mielipiteet. Kukaan ei suostunut sanomaan Brechtistä edes puolikasta kriittistä sanaa. Tunsin, että muut ovat sokeita ja minä ainut, joka näen. Kihisin raivosta, kun historian opettaja siteerasi liikuttuneena kaameaa runoa, jonka Brecht oli raapustanut suomalaisen ruokakomeron kunniaksi. Ainoa tarina, jonka muistan huvittaneen minua oli se, että

Hella Wuolijoki heitti Brechtin rakastajattaren Ruth Berlaun talostaan ulos. Berlau ei kuitenkaan lannistunut vaan jäi metsään telttaillemaan. Haikara kirjoittaa tästäkin pahoittelevaan sävyyn. ”Hella Wuolijoki sopi luonteeltaan vähän huonosti Brechtin emännäksi; hän ei kestänyt rivouksia ja naisia kohtaan törkeästi käyttäytyvät miehet saivat hänen ehdottoman tuomionsa.”¹⁵

Sosiaalinen taakka

Brechtin työläisromantiikka uponnee Suomeen kuin veitsi voihin. Suomalaista teatteria ajatellessani mieleeni nousevat tahtomattakin raivokkaat emännät ja ryypäävät isännät, sotilasmanttelit, lähiöhelvetti, verkkahousut, pipot ja ponnekas musiikki, jolla yhä ryyditetään ryysyläisten menoa. En väitä, että tämä olisi Brechtin suosimaa estetiikkaa, todennäköisesti päinvastoin. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että tietynlainen köyhyyden tai vähintään alemman keskiluokan estetiikka olisi noilta ajoilta imetty suomalaisen teatterin ikuisiksi muodiksi. Sanotaan, että Suomessa teatterilla on vahva sosiaalinen perinne. Hoveja ei ole koskaan ollut. Mutta miksi kaivonrakennustaitoja opetetaan yhä kansalle joka kylpee rahassa? Minä en tunne yhtään köyhää ihmistä. Miksi minua pitäisi liikuttaa rumasti pukeutuvien miesten sosiaaliset ongelmat? Näen punaista, kun taitelijat tilittävät mediassa köyhien ja käsityöläisten asemasta. Kaipaen tyyliltään hienostuneempaa ja yläluokkaisempaa kuvastoa. Jos haluan nähdä vähäosaisuutta, voin mennä Hakaniemen torille. Kysymys ei ole elitismistä tai oikeistolaisuudesta vaan pikemminkin siitä, että käsitykseni mukaan taiteen tulisi yhdistää ylhäinen ja alhainen, sen tulisi tarjota jotakin mihin raitiovaunulla matkustaminen ei yllä.

Päällekirjoitus

Brechtin puitteissa minut pantiin onneksi toimeen. Käsittelin turhautumista päällekirjoittamalla Brechtin *Toinen myöntyy, toinen ei* opetusnäytelmää. Kyseinen teos tiivisti sen kaiken kuivuuden ja suoran yhteiskunnallisuuden, jota Brechtissä niin kovasti halveksin. Brechtin näytelmä koostuu

kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa mies heitetään rotkoon, koska hän ei nouse vallitsevaa käytäntöä vastaan ja toisessa osassa miestä ei heitetä rotkoon, koska hän nousee vallitsevaa käytäntöä vastaan. Varastin pohjatekstistä rakenteen ja kielen ja liimasin niiden päälle oman sisältöni. Tekstini *Toinen tyttö, toinen ei* ensimmäisessä osassa tyttö raiskataan ja tapetaan ra'asti, koska hän nousee vallitsevaa käytäntöä vastaan, puhuu. Toisessa osassa työstä tulee tyttöystävä, koska hän ei nouse vallitsevaa käytäntöä vastaan, on hiljaa. Halusin sanoa, että naisella on kaksi vaihtoehtoa, kuolla tai olla tyttöystävä.

Suora puhe

Opetusnäytelmät provosoivat minua mekaanisen rakenteensa ja suoraan puhumisen vuoksi. Suoraan puhuminen, opettaminen suututtaa ja saa vastaanottajan mahdollisesti barrikadeille Brehtiä (opettajaa) vastaan. Suoraan puhumisen / opettamisen takia opetusnäytelmiä voi olla helppo pitää jopa antitaiteena. Se poistaa vastaanottajalta mahdollisuuden ymmärtää itse ja näyttää tekijänsä vastaanottajan yläpuolelle asettuneena auktoriteettina. Suoraan puhuvat tai opettavat teokset, (vaikkapa Lars Von Trierin, *Dogville*) voivat herättää keskustelua, muodon uudistumista, epäkohtien tiedostamista, jopa ihailua tekijäänsä kohtaan. Mutta ne eivät ehkä päästä katsojaansa niin sanotusti virran vietäväksi. Suoraan puhuvilla ja siksi provosoivilla teoksilla on eräs ongelma; ne eivät välttämättä kosketa tunteita.

Brechtin sanotaan pitäneen teoksiensa reseptinä viihdyttää ja sitten opettaa. Voi olla, että Brehtiä on niin monesti väärinymmärretty, tai ainakin näin on kovasti väitetty, juuri tuon viihdyttämisen mentyä hautaan tekijänsä kanssa. Jälkipolville teksteistä välittyy vain opetus ja moraalinen kylmä sormi, joka on jäänyt osoittamaan lukijoihinsa. Ehkä opetusnäytelmät oli tarkoitettu käsiteltäväksi vain tämän reseptin kanssa. Brecht ja opetusnäytelmät ovat saaneet minut kysymään kuuluvatko opettaminen, suoraan puhuminen tai julistaminen lainkaan taiteen tehtäviin.

Yhtä paljon kuin puuttuakseni Brechtin tekoihin, kirjoitan tämän itselleni muistutukseksi ja varoitukseksi. Viehätyn usein julistavasta taiteesta ja pidän suoraan puhumisesta kirjoittaessani. Se kiehtoo minua tyylinä suorasukaisuutensa ja näennäisen rehellisyytensä vuoksi. Suoraan puhumisella ikään kuin varmistaa, että se mitä haluaa sanoa, ei jää epäselväksi. Dialogissa piilee asioiden piiloutumisen mahdollisuus. Lisäksi usein se, että haluan kovasti sanoa jotakin, motivoi minua tekemään taidetta. Toisaalta mahdollisuus tunteiden koskettamiseen on taideteokselle mielestäni ensisijaisen tärkeä ominaisuus. Kaikesta huolimatta lasken Brechtin ansioituneisiin provosoijiin, koska hänen tuotannossaan suututtavaa on ennen kaikkea muoto, ei pelkkä sisältö. Muodon silpominen on kestävämpi ja mahdollisesti tehokkaampi provokaatio kuin sisällön provokatiivisuus. Varsinkin niinä aikoina, kun provokatiivinen sisältö on enemmän normi kuin poikkeus.

4.2

PUPUTYTTÖ

Brechtilyisyydestä ja provokatiivisuudesta

Ohjattuani *Puputyttö*-näytelmän sitä sanottiin useaan otteeseen brechtilyiseksi ja suhteestani Brehtiin kyseltiin. Näytelmässä puhutaan suoraan yleisölle, mutta kaiken jälkeen olin kuitenkin hämmästynyt. Minulle sanottiin, ”Sinä haluat siis tehdä brechtilyistä teatteria?” tai ”Minä en ainakaan halua tehdä brechtilyistä teatteria”. Mielestäni molemmat väittämät kuulostavat typeriltä. Ensimmäinen siksi, että brechtilyinen teatteri oli jo kauan sitten, eikä sitä kannata enää tehdä. Ja toinen puolestaan siksi, että lopulta Brehtiä ja teatteria tai fiktioelokuvaa ei voi erotella. Miksi kukaan ei kutsu Woody Allenia brechtilyiseksi, vaikka hän käyttää kaikkia vieraannuttamisen keinoja elokuvissaan?

Aloittaessani kirjoittamaan *Puputyttöä* lähtökohtani oli provokatiivinen, puolustaa naista, joka haluaa olla pornofantastinen, vangita itsensä vapaaehtoisesti. Silti en halunnut tarjota vastausta niin suoraan kuin vaikkapa Karttunen. (Lapsiporno on paha, sitä tulee vastustaa). Halusin, että lähtökohta muokkaantuisi matkanvarrella moniksi eri tekstistä luettaviksi asioiksi, ei vain yhdeksi väitelauseeksi. *Puputyttö* voi olla provokatiivinen teksti, mutta sen ei välttämättä tarvitse olla sitä. En voi päättää miten se kenellekin näyttäytyy. Itselleni sana provokatiivinen kuulostaa tässä yhteydessä hieman liioitellulta. Toisaalta lähtökohta on kuitenkin aina myös lopputuloksessa ja jo pelkästä lähtökohdasta on voitava ottaa vastuu. Annan siis luvan kutsua näytelmäni provokatiiviseksi jos joku haluaa. Päädyn yhteenvetoon, jonka mukaan taiteilija ei voi päättää provosoiko hänen teoksensa vai ei. Taiteilija voi päättää haluaako hän provosoida vai ei.

Puputyttöä ohjatesa koin kiinnostavan oppitunnin. Päähenkilön vajotessa haaveisiinsa taustalle heijastetaan kuvia vuoristosta, pilvitaivaasta tai palmujen ympäröimästä tenniskentästä. Olin suunnitellut, että mitä pidemmälle tekstissä mentäisiin, sitä epämiellyttävämmiksi kuvat muuttuisivat. Kankaalle heijastettaisiin jätteitä, kaatopaikkaa, teurastamojen liharivejä. Pinnallisten kuvien alta paljastuisi niiden kätkemä kamala totuus. Kokeilimme kyseistä ideaa harjoituksissa ja kokemus oli todellisen myötähäpeän sävyttämä. Inhottava moralismi, sormella osoittelu ja tekopyhä ”huoli” maailman tilasta rävähtivät silmiäni eteen ja näyttäytyivät vain huolena siitä, että katsojat olisivat typerämpiä kuin minä. Opin, että taiteilijan ei tulisi olla huolissaan siitä saattaako katsoja nähdä teoksesta maailman pahuuden (sillä jokainen pystyy näkemään sen vaikka sipsipussin kyljestä). Tulisi olla huolissaan siitä saattaako katsoja nähdä teoksesta maailman hyvyyden, sillä se on paljon vaikeampi näyttää.

5.

POP JA TAIDE

5.1

POP ¹⁶

Pop juontuu sanasta popular, suosittu. Populaarikulttuuri onkin suosittua kulttuuria, musiikkia, elokuvia, mainoksia jne., jotka luovat yhteistä tajuntaa. Populaarikulttuuri sisältää usein jonkin eskapistisen elementin, mahdollisesti rakenteen, joka irrottaa nauttijansa arjesta ja toistuu usein samana. Poptaide sen sijaan on 1950-luvulla syntynyt taidesuuntaus, joka pyrki rikkomaan rajoja elitistisen taiteen ja suosittuun kulttuuriin välillä. Tyyliuunnan taitelijat ammensivat materiaalinsa popista; mainoksista, musiikista, sarjakuvista. Tupakkamainokset, ready-made -imurit ja esineenomaiset naiset tuotiin gallerioihin. Myös pop-taide upposi massoihin ja sitä kritisoitiin kaupallisuudesta yhtä lailla kuin lähdeaineistoaan. Myöhemmin osa pop-taiteesta alkoi suhtautua kriittisesti tai satiirisesti kaupallisuuteen ja massakulttuuriin. Postmodernin myötä pop-taiteen rinnalle syntyi neopoptaide.

Kun Duchampin ready-made toi teollisen tuotteen taiteen piiriin, pop-taide puolestaan antoi taideteokselle teollisen tuotteen aseman. Tämä tuotteen ja taiteen välinen liike on mielestäni perin kiinnostavaa.

Pinnallisen syvällisyyskäsityksen omaavat ovat pitäneet pop-taidetta pinnallisena. Taide on usein nähty ylhäisenä ja tinkimättömänä, pop puolestaan alhaisena ja kaupallisena. Niiden yhdistäminen ei ole ollut kaikkien mieleen, joitakin se on jopa provosoinut. Ehkäpä juuri näennäisen pinnallisuutensa ja etenkin kaupallisuutensa vuoksi pop-taidetta kutsutaan usein provokatiiviseksi.

Popin ja taiteen välillä kehkeytyy usein myös väistämättä keskustelu hyvästä ja huonosta mausta. En tiedä onko siinä mitään järkeä. Poptaide pilkkaa hyvää makua siinä missä dadakin. Mielestäni hyvä maku pakenee kiinniottajaansa, huono on lopulta hyvää ja taitelija, jolla ei ole huonoa makua on tylsimys. Tekee mieli rakastaa poppia ja palvoa turhuuden markkinoita ihan vain elitistejä provosoidakseni.

Pop on sekoitettu virheellisesti myös kitschiin. Kitsch ei kätke toisia tasoja vaan näyttää vain sen, jonka näemme, kun taas puolestaan poptaide on ironista. Kun kitsch kuvaa jotakin kauniina pidettyä asiaa, esimerkiksi Marilynä, se viittaa vain Marilynin, kun taas pop viittaa Marilynä kuvatessaan Marilynin lisäksi myös taiteeseen. Poptaide siis käyttää kitschiä, mutta ei ole sitä. ”Kitsch on aina vakavaa, pop-taide taas ironista, ” kirjoittaa Tuomas Nevanlinna.¹⁷ Mielestäni toisin kuin kitsch, poptaide voi olla myös kamalaa.

Pop on sydäntäni lähellä.

Teollisuus ja pinnallisuus viehättävät minua. Aito ja alkuperäinen eivät kiinnosta, tulee mieleen vain käsin punottu tuohikori tai kulahtanut rokkari, jonka kaikki toivovat häviävän maan päältä. Pop on keveyttä, pintaa, valkoihoisuutta ja sitä kautta hyväosaisuutta. Se ei ole haikailua jonkin alkuperäisyyden, tummaihoisuuden ja juurevuuden äärelle. Popin pinnallisuus tekee siitä syvällistä. Ajattelen, että taiteilija on pieni sadettaja, joka roiskii maailmaan sitä vettä, mitä on juonut. Toisin sanoen, taiteilija heijastelee aina sitä sosiaalista ja kulttuurista tilaa, jonka keskellä on kasvanut ja jonka läpi on suodattanut omat näkemyksensä. Taitelija välittää maailmaan sellaista rakkautta ja väkivaltaa minkä hänen ympäristönsä hänessä aiheuttaa. Itse olen kasvanut tuotteiden, Minnihiirien, automarkettien, epäaidon, monistetun ja kuluttamisen keskellä. Minulle on luontevaa sadetta niiden minussa aiheuttamia tunteita. Minua kiinnostaa tuotteiden kieli ja mainosten estetiikka. Ne täyttävät joka tapauksessa elämäni ja vaikka en haluaisi, ymmärrän niitä. Mielestäni

on kiinnostavaa myöntää tuotteiden olemassaolo. Kamalinta on vastustaa tuotteita kapinatuotteiden avulla, kuten Che Guevara paita päällä tupakoiden ja rokkia kuunnellen. Kapitalismi etsii kapinaa ja muuttaa sen välittömästi tuotteiksi, tyyleiksi, elämäntavoiksi ja identiteeteiksi. Erilaiset boheemit ja ”maanläheiset” elämäntavat takovat rahaa kauppiaitten kassoihin, kun kapitalismia vastustetaan kapinatuotteita kuluttaen.

Jo aiemmin mainitsemani Dieselin mainokset ovat mainosten aatelia. Paitsi, että ne lupaavat paljon, herättävät halun, tarjoavat humoristisia utopioita, ne myös suhtautuvat maailmaan ja mainontaan tiedostavan ironisesti. 2000-luvulla huomioni ovat kiinnittäneet mm. Afrikka-lentolehtinen, jossa rikkaat ja hyvännäköiset afrikkalaiset suunnittelevat hyväntekeväisyysjuhlia ja punaisen keihään apuprojektia köyhien eurooppalaisten lasten auttamiseksi tai Dirty Joanna -roskalehti, jossa nuhjuisin kuvin ja paljastavin haastatteluin kerrotaan miten keksityn, mutta seksikkään laulaja Joannan elämä suistuu raiteiltaan roskalehtien takia.

Mainoksia tai populaarikulttuuria on vaikea tai mahdollisesti turha ironisoida. Ne tekevät sen jo itse. Enemmän kuin kritiikki tai ironia, minua kiinnostaa se, miten ne käyttävät kieltä tai muotoa. Aivan samoin kuin minua voisi kiinnostaa virsilaulun muoto jos olisin istunut koko elämäni kirkossa. Minulle teatterin niin kuin myös suomalainen nykyteatterin ongelma on usein se, etten pysty tai halua lukea sisältöä synkeän, hitaan ja vanhanaikaisen muodon takaa. En halua luoda teatterille mitään pop-muotoa. Jo olemassa olevat musikaalit palvelevat tätä tarkoitusta. Haluan käyttää kieliä, kuvastoja tai muotoja joita paitsi ymmärrän, jotka ovat sydäntäni lähellä.

5.2

BRITNEY SPEARS, pieni esitelmä

Britney on minulle tuhon symboli ja sitä kautta idoli. Britney on syntynyt samana vuonna kuin minä. Kun Britney oli pieni hän osallistui Disney Channelin Mickey Mouse Clubiin. Britney oli prinsessa. Hän oli jokaisen pienen amerikkalaistytön unelma. Sitten Britneystä tuli tähti. Hänestä tuli Amerikan symboli ja itseään älykkäinä pitävien ihmisten ja kaiken maailman hippien keskuudessa maailman laajuisesti vihatuin henkilö. Sanoa pitävänsä Britneystä on yhtä paha kuin sanoa pitävänsä Irakin sodasta, mutta pahempi kuin sanoa pitävänsä pornosta. Pornoa pyritään älyllistämään, mutta Britney'ä ei kukaan halua älyllistää. Hänet on tuomittu tyhmäksi maailman loppuun saakka. Niinpä häntä ei ole lupa suvaita. Britney haluttiin alas. Britney raadeltiin alas.

Ensin Britney oli jonkinlainen pyhimys, koulutyttö, uskovainen ja kiltti. Hän rukoili afganistanilaisten lasten puolesta. Se ärsytti ihmisiä kovasti. Mutta ennen kaikkea provosoivaa tuntui olevan se, että Britney väitti olevansa neitsyt. Sellaista ei saa väittää muuten kuin siinä tapauksessa jos sattuu olemaan Jeesuksen äiti, Neitsyt Maria.

Sitten Britneyn imagoa muutettiin tai hän itse halusi muuttaa sitä rajummaksi, huoramaisemmaksi. Aamuyön tunteina Britney keskustelee YouTubessa elämäntarkoituksesta jointti kädessään ja sorkkii välillä pöydälle jääneitä ranskalaisia. Hänen rintansa valuvat ulos paidan kauluksesta. Britney siirtyi kovempiin huumeisiin ja kaatoi parvekkeeltaan tuhkakupin alas kohutoimittajien kameraan. Hän meni naimisiin ja erosi useita kertoja. Britney sai lapsia ja alkoi liikuskella aina kokaiinipäissään ilman alushousuja. Britney leikkasi päänsä kaljuksi. Noin vuoden takaisissa kuvissa Britney makaa nippusiteillä paareihin sidottuna. Hän oli kaapannut huostaan otetut lapsensa ja lukkiutunut kylpyhuoneeseen. Sittemmin hän on menettänyt lastensa huoltajuuden ja hänet on

todettu mielisairaaksi. Tavallaan olisi ollut luontevaa, että Britney olisi tuhoutunut lopullisesti, että hän muiden menneiden pop-tähtien tavoin olisi peittynyt jätteiden alle. Mutta toisin kävi, Britney kaivautui ulos kaatopaikalta ja julkaisi uuden *Womanizer*-hitin, jonka sanotaan olevan feministinen. Voisi kuvitella, että tässä vaiheessa pop-tähti saisi paholaismaisia piirteitä. Poppiinhan kuuluu kertakäyttöisyys ja poisheittäminen. Toisaalta jätteistä esiin kaivautuva Fenix-lintu tuntuu kiehtovan tuhoakin enemmän. Britneyn suosio ei ole hiipunut.

Vain nainen voi saavuttaa aseman niin syvästi vihattuna henkilönä kuin Britney.

Mies ei koskaan yllä siihen, koska mies ei pysty likaamaan itseään niin pahasti. Aivan kuin mies olisi jo valmiiksi likaisempi kuin nainen ja siksi hänessä tahrat eivät erottuisi niin selvästi kuin naisessa. Mies voi jopa myydä itseään lialla, nainen ei koskaan. Naisen likaa kutsutaan halpuudeksi ja tyhmyydeksi. Britney oli kaiken lisäksi röyhkeä ja möi itseään puhtauden myytilä, neitsyydellä. Se sai monet provosoitumaan.

Italialainen valkokuvaaja David LaChapelle käsittelee Britney'ä, mutta myös muita pornon kutsun vastaanottaneita julkkiksia kiinnostavalla tavalla. LaChapellelle julkkikset ovat tuotteita, joita hän käyttää luomaan uuden tuotteen. LaChapellen tuotteet (valokuvat) palvovat julkisuutta, ulkonäköä, pornoa aivan yhtä paljon kuin kritisoivatkin niitä. LaChapellen kuvissa stereotyypit on korostettu ja alleviivattu uudelleen, kaivattu pornografiset piiloteekstit esille. LaChapellen kuvassa *Portrait of a Young Pop Star on the Verge of Success* 1999 Britneyn valkoisten minishortsien takaosaa koristaa timanteilla painettu teksti BABY. Shortsit juuri ja juuri peittävät tähden pakarat. Britney taluttaa lasten vaaleanpunaista polkupyörää halki öisen nurmikon kohti amerikkalaisen lähiön varjoja. Hän katsoo meihin olkansa yli ja kutsuu mukaansa pedofiilisiin uniin.

Minä rakastan Britney'ä symbolina ja ajankuvana, tuhon vertauskuvana ja täydellisenä tuotteena. Kiinnostukseni häntä kohtaan on noussut ennen kaikkea siitä, että hän edustaa sellaista dekadenssia joka ei ole älykölle sopivaa. Luen Renato Poggiolin avantgarden teoriaa ja ajattelen, että pitää Britneystä on antagonistista asennetta taideyhteisön elitististä maailmanpelastusmentaliteettia kohtaan. Britney on kohdallani kaipuuta pois kapinan, vastustamisen ja synkistelyn massakulttuurista. Britney on avantgardistista kaipuuta tavallisuuteen, joka näinä aikoina on monesti erilaista.

Britney on minulle tietoinen halu olla taantunut. Tiedostan hyvin, että koulutettu länsimainen nainen, joka arvostaa uskottavuutta osana imagoaan ei saisi haaveilla tämän kaltaisesta roskasta. Mitä perversioihin ja väkivaltaan tulee, uskottavuuden kannalta sallittavampaa feministille olisi kertoa pitävänsä vaikkapa sitomisleikeistä tai piiskaamisesta. Tämän kaltainen väkivalta on kuitenkin minun makuuni aivan liian suoraa. Britneyssä väkivalta lakaistaan kerta toisensa jälkeen kimalluksen alle. Minua se kiehtoo enemmän.

Britney on pornonainen. Britney näyttää mikä on miesten mieleen. Britney ei ole tekopyhä. Britney on radikaali. Britney ei ole vain Britney. On suosittua käyttää Britney'ä yrittäessään kuvata suhdetta yhteiskuntaan. Britney on syntipukki. Kun tunnemme, että ylikansalliset yhtiöt jyräävät ylitsemme ja pankit tyhjentävät lompakkomme, Britney tarjoaa itsensä kuin Jeesuksen. Kun emme tiedä minne kohdistaa vihamme, on aina luvallista vihata Britney'ä.

6. TUHO

6.1

TUHOAJAN NÄKÖKULMA

Tavallisuuden tavoittelua

Olen kiinnostunut tuhoajan näkökulmasta. Samaistun helpommin kapitalismin runtelemaan pahantekijään kuin pyhään maailmanpelastajaan, joka rientää apuun samettihousut jalassaan. Luulen kirjoittavani ja kuuntelevani mieluummin tarinan tuhoajasta kuin pelastajasta.

Olen päätellyt, että on vaadittava itseltään paljon. En ole hyvä antamaan armoa itselleni, saatikka sitten muille. En ole hyvä kestämaan heikkoutta itsessäni ja kaiketi siksi vielä vähemmän muissa. Heikkouden näkeminen muissa saa minut näkemään sitä myös itsessäni, enkä pidä siitä. Kun olin pieni meillä oli perheen kanssa tapana nauraa lihaville ihmisille (äitini on ravitsemusterapeutti). Parhaiten muistan erään lihavan taitoluistelijan, joka kaatui koko ajan. Nauroimme kyyneleet silmissä. Se oli kauhunsekaista riemua. Se oli kauhua siitä, että joku saattoi olla niin epäonnistunut ja riemua siitä, että se ei ollut kukaan meistä, varsinkaan minä itse. Päättelin, että erilaisuus on heikkouden merkki ja tavallisuus on vahvuuden merkki. Lihavuus on erilaisuuden kamalin ilmenemismuoto ja hirveän saamattomuuden ja luovuttamisenhalun ruumiillistuma. Päättelin, että on vaadittava itseltään paljon tavallisuutta ja kartettava erilaisuutta, eli heikkoutta.

Minun on ollut vaikea hyväksyä muita, jotka eivät myös ymmärrä vaatia tätä itseltään. Henkilö, joka antaa erilaisuutensa, eli heikkoutensa näkyä tai tuo sitä jopa esille saa minut vaivaantumaan. Samaistun mieluummin henkilöön, joka on näennäisesti vahva tai kaatuu omaan vallanhimoonsa tai täydellisyyden tavoitteluunsa ennemmin kuin henkilöön, joka on heikko ja siksi ylikävelty.

(Tekopyhä ja vallanhimoinen Brecht olisi itse ollut kiinnostavampi henkilö kuin hänen työläissankarinsa.) Miksi minun pitäisi hyväksyä muiden heikkous jos en salli sitä itsellenikään? Varmaankin juuri siksi, että voisin elää rauhassa tai antaa edes muiden elää rauhassa. Tiedostan, että tavallisuuteen vertaaminen tai vetoaminen on paradoksi, koska tavallisuutta ei ole olemassa. Tavallisuus pakenee kiinniottajaansa. Tavallisuuden vaatiminen on erilaisuuden pelkoa, jonka kohteeksi olen itsekin joutunut. Siitä pitäisi pyrkiä eroon. Sitä vaikeampaa se on, mitä heikompi ja pelokkaampi sattuu olemaan.

Hyvyys provosoi

Taideyhteisön näennäinen pyhyys ja avoimuus, heikkojen puolella oleminen ja pienten puolustaminen provosoivat minua. Tunnen, että jo syntymäpaikkani maailmassa asettaa minut hyväosaisten ja siksi ylikävelijöiden puolelle. Jo pelkästään taitelijan ammatinvalinta on mielestäni itsekäs teko. En voi olla näkemättä tekopyhyyttä pyhyudessa. Minulle tulee halu provosoida. Toki minäkin tunnen maailman pahuuden ja ahdistun sen epäoikeudenmukaisuudesta. Provokaation halu on pahuuden tuntemista ja halua näyttää se vielä pahempaan. Itselleni se tuntuu luontevammalta kuin armosta tai oikeudesta puhuminen.

Uhri

Valehtelisin, jos väittäisin, etten olisi kiinnostunut tuhoajien lisäksi myös uhreista. Minähän pidän uhreista valtavasti. Uhriksi voi joutua eri tavoin, mutta voimakkaimmin se, että olen nainen, asettaa minut uhrin asemaan, halusin sitä tai en. Tuhoaminen voi olla myös uhriksi asettumista ja siten tuhon hyväksymistä tai sen edistämistä. Kokemukseni mukaan naiselle luontaisin tapa edistää tuhoa, on itsensä vapaaehtoinen alistaminen ja uhriksi asettaminen, tuhon hyväksyminen sekä toive tulla alistetuksi. Tuhoa kuvaavissa teoksissakin nainen on useimmiten se jota silvotaan, mies puolestaan esiintyy silpojana.

PORNO. Mielopidekirjoitus.

Tunteeni nousivat pintaan jäätyäni katsomaan Ylen Popkult ohjelmaa 5.11.2008 / Porno, ¹⁸ jossa ”alan asiantuntijat” keskustelivat aiheesta. Mukaan oli kutsuttu Sexhibition tapahtuman järjestäjä Mika Erkkilä ja Jessi Frey. En tiedä mistä hänet pitäisi tuntea. Sekä ennen pornotähtenä mainetta niittänyt, sittemmin älyköksi ryhtynyt Rakel Liekki. Vieraat perustelivat kilvan pornon myönteistä vaikutusta elämään. Vieraiden mukaan porno ei alista naista, koska nainen on pornossa pääosassa, kun taas mies puolestaan saa tyytyä olemaan pelkkä elin. Ohjelmassa tehtiin pornosta populäärikulttuuria ja sitä ylistettiin jonkinlaisena älykkäänä vapaa-ajanviettopapana. Ohjelmaan oli liitetty myös raiskaustukikeskuksen työntekijän haastattelu. Tuhkavärinen nainen puhui huolestuneena kameralle noin kaksikymmentä sekuntia, jonka jälkeen puheenvuoro kuitattiin vieraiden kesken liioitteluna. Ohjelmasta jäi itselleni jollain tavalla hakattu olo. ¹⁸ Tosin myöhemmin nettiin virinnee keskustelun pohjalta saatoin päätellä, että en suinkaan ollut ainut. Myös muille ohjelman nähneille oli jäänyt tunne siitä, että pornon kritisoiminen on epäseksikästä seksin vastustamista.

Seksuaalisuutta on lupa ja velvollisuus tuoda julki. Pornotähdet ovat ammattilaisia, asiantuntijoita ja julkkiksia. He antavat vinkkejä täysipainoiseen (seksi)elämään. Pornoa ei eroteta seksuaalisuudesta. Fantasiaa ei eroteta todellisuudesta. Fantasian luonteeseen on kuulunut salaisuus, yksityisyys ja toteutumattomuus. Toteutuessaan fantasia kuolee. Fantasian tavoittelu tosielämässä saattaa muuttua painajaiseksi. Kun avaan television, joudun katsomaan asioita, joita en haluaisi nähdä, todistamaan perversejä yrityksiä muuttaa fantasia todeksi. Se on kamalaa.

On selvää, että porno esineellistää molemmat sukupuolet, mutta samaan aikaan pornon pääasiallinen sisältö on miehen fantasia ja naisella on vain suuri rooli sitä esittäessä. Nainen saattaa esiintyä vallankäyttäjänä tai toimijana, mutta nainen esiintyy aina miehen katseen vuoksi. Porno kertoo miehestä ja nainen saa toimia siinä apulaisena. Porno alistaa naisen miehen fantasialle.

Porno todistaa, että naista ei ole olemassa, eikä varsinkaan naisen seksuaalisuutta ole olemassa. En ole koskaan nähnyt pornoa, joka toteuttaisi naisen fantasian. (Ellei fantasiana sitten ole miehen fantasian toteuttaminen) En edes tiedä mitä muita fantasioita naisella voi olla. Luulen, ettei niitä ole.

Niinpä siis alistuminen on teoista naisellisin ja alistaminen teoista miehekkäin. Naiset puhuvat joskus ”hyvästä seksistä”. ”Sain hyvää seksiä ” saattaa kuulla sanottavan. Jollain tavalla se on noloa ja uskomatonta. Paitsi, että seksistä puhuminen on vastenmielistä, nainen viittaa vain siihen kuinka hyvin miehen fantasian

toteuttaminen, alistuminen häneltä sujui tai kuinka hyvä alistaja mies sattui olemaan. On paljon ymmärrettävämpää, joskin yhtä vastenmielistä, jos mies puhuu vastaavasti.

Naisia on huijattu, että pornonaiseksi ryhtyminen olisi vapautta. Todellisuudessa on vain kahdenlaisia alistujia. On perinteisiä ja hiljaisia alistujia, jotka eivät kuvittele asemastaan liikoja. Sen lisäksi on näkyviä ja äänekkäitä alistujia, jotka harhaisesti näkevät asemansa vapautena. Naiselle vapaus on tabu. Nainen on juonessa mukana.

Naispornokeisarit edustavat samaa kuin naiset, jotka puolustavat aggressiivisesti huntuja. Tyypillistä on puhua pornon tai hunnun naisille tuomista uramahdollisuuksista, nautinnosta, turvasta ja tärkeydestä. Nainen on tuolloin omaksunut miehen katseen / fantasian, muuttunut mieheksi.

Mieheksi muuttuminen käy käden käänteessä. Pidän striptease-esityksen katsomisesta. Näkyyn sisältyy primitiivistä halua jatkaa katsomista, mahdottomuus kääntää katsetta. Striptease-esitystä katsoessa minulle tulee kaksijakoinen olo. Katsoessani olen mies, alistaja, mutta samaan aikaan väistämättä muutun pelkäksi huntupäiseksi naiseksi, alistetuksi, lihaksi. Katsominen tekee minusta vielä alistetumman kuin olin sitä ennen. Silti haluan katsoa.

Kokemukseni mukaan jokaista naista kutsutaan ryhtymään luksushuoraksi tai pornonaiseksi pikimmiten. Nainen joko ottaa kutsun vastaan tai tuntee itsensä omituisella tavalla riittämättömäksi koko loppuelämänsä ajan. Kutsun vastaanottaneita pyörii joka puolella. Ikävää on se, että lopulta ei ole mitään halveksitumpaa, vihatumpaa ja likaisempaa kuin pornonainen. Hänet kivitetään alas niin naisten kuin myös miesten toimesta. Naiset eivät suinkaan asetu pornonaisen puolelle lojaaliudesta sukupuoltaan kohtaan tai näe hänessä uhria. Naiset ovat ensimmäisten joukossa kieltämässä pornonaiselta puhtauden ja ihmisarvon. Nainen haluaa kivittää pornonaisen kuoliaaksi oman ahdistuksensa, kateutensa ja riittämättömyytensä vuoksi. Mies haluaa nussia pornonaisen kuoliaaksi, koska pornonainen on kuva, jota kuuluu alistaa. Jos pornonaista ei haluta nussia kuoliaaksi, on hän tavallaan epäonnistunut ammatissaan. Pornonaiset kiinnostavat minua, koska tunnistan kutsun houkuttelevuuden.

Seksin lisäksi porno sekoitetaan toisinaan myös rakkauteen. Tämä vasta paradoksaalista onkin, sillä porno on rakkauden vastakohta. Porno vastustaa rakkautta. Porno ylistää tunteettomuutta. Siksi, tavallaan, porno on tuhoa.

7.

AUTTAAKO PROVOKAATIO?

7.1

SAIRAUS

Paha maailma vai paha taiteilija?

Nykysuomen sanakirjaan palatakseni, eräs provokaatio-sanana selityksistä oli, ”oireen aiheuttaminen”, siis jonkinlainen sairastuttaminen. Sairastuttaminen provokatiivisen taiteen keinona kuulostaa melkein positiiviselta. Sairaudesta jälkeensä on tarkoitus parantua entistä ehommaksi. Tyypillistä provokatiivisen taiteen selittämiseksi tai perustelemiseksi on viitata sairaaseen ja väkivaltaiseen maailmaan, josta väliin tullut taiteilija ammentaa. Esimerkiksi Wienin aktionistien sanotaan reagoineen vallitseviin olosuhteisiin niiden mukaisin keinoin ja tuloksien.

Väkivaltaisen tai pornografisen teoksen tekijä perustelee tekoaan usein sanomalla, että sodat ja pahuus riehuvat maailmassa. Näin tekijä kääntää huomion maailmaan ja piilottaa siten oman väkivaltaisen teoksensa tai tekonsa. Nyt ajattelen, että taideteos on enimmäkseen vain se mitä siinä näkyy. Väkivaltainen kuva on ensisijaisesti väkivaltainen kuva. Sen jälkeen se voi olla joillekin katsojille alatekstiä, metaforaa, ironiaa tai yhteiskuntakritiikkiä, mutta jos joku katsoja näkee siinä vain väkivaltaisen kuvan, ja sen takana mahdollisesti taitelijan väkivaltaisuuden, ei se tee hänestä huonoa katsojaa tai edes sivistymätöntä. On luonnollista, että tabuja rikkova taide kääntyy tekijäänsä vastaan. Vaikka taitelijan aie olisi jalo, provokatiivisen taiteen äärellä moni vain suuttuu ja jähmettyy, oire on päinvastainen kuin taiteilija oli suunnitellut ja teos johtaakin sairautta lisäämiseen. Taitelija on naiivi, jos hän kuvittelee ihmisten toimivan väkivaltaa vastaan sen jälkeen kun heidän päällensä on oksennettu.

Provokaation voisi paremminkin määritellä (taitelijan) oireen esiintuomiseksi, sairauden näyttämiseksi, syntyipä se sitten sairaasta ympäristöstä, mielestä tai mielen ja ympäristön sairastuneesta suhteesta. Tunnen usein provokatiivisten teosten käsittelevän juuri sairautta. Sairaus on sana, joka mielestäni yhdistää aiemmin käsittelemiäni taitelijoita. Jälleen Duchamp erottuu joukosta tavoitteenaan näyttää taiteen sairaus tai sairastuttaa taide, kun muut puolestaan kuvaavat ennen kaikkea yhteiskunnan tai omaa sisäistä sairauttaan.

Rajojen rikkoja kenties etsiikin usein oman identiteettinsä kadonneita rajoja. Olen sitä mieltä, että provokaatio taiteessa, vaikkapa juuri pornon tai väkivallan käsitteleminen liittyy aina taiteilijan omaan perverssiin haluun tai kieroutuneeseen suhteeseen jonkin tabun äärellä. Provosoimisen tarve syntyy pelosta omaa itseä kohtaan. Ei ole kysymys siitä, ettei perversiosta voitaisi päästä pidemmälle tai ettei provokatiivista aihetta voitaisi käsitellä syvällisesti. Mutta se, joka sanoo provosoineensa vain teoreettisten lähtökohtien vuoksi, vailla omaa perverssiä halua tai kieroutunutta suhdetta aiheeseensa, mielestäni valehtelee.

Sairaita ideoita

Niinä aikoina kun oma suhteeni ympäristöön tai omaan itseen on ollut sairastunut, ideoillani on ollut tapana muuttua enemmän tai vähemmän provokatiivisiksi. Teakin toisella vuosikurssilla olin ahdistunut, kuten monet ja suunnittelin performanssia, jossa minut hakattaisiin livenä veriseksi mössöksi. Kerroin ideastani ystävälleni. Teos olisi ilmentänyt sen hetkisiä tunteitani ja kokemuksiani. Minut yllätti ystäväni voimakas reaktio. Hän suuttui ja sanoi, että olin sairas ja ideani oli vielä sairaampi, eikä sillä ollut mitään tekemistä taiteen kanssa. Paitsi, että olin ahdistunut, ajattelin, että provokatiivisuus on taideteokselle lähes sen tärkein ulottuvuus. Noina aikoina etsin vain provosoivaa ja väkivaltaista taidetta. Wienin aktionistit olisivat varmasti tehneet

vaikutuksen. Ideani henkii itsekkyyttä, joka saa ahdistuneella ihmisellä usein sairaalloisia piirteitä. Olen vieläkin itsekäs, enkä tiedä olenko siitä edes liemmin pyrkinyt eroon. Nyttemmin olen kuitenkin aiempaa kiinnostuneempi aiheitteni esittämisestä fiktiivisessä muodossa. Se on haastavampaa.

Pakenin tokaluokkalaisen ahdistusta Barcelonaan, jossa koin toisenlaista uhatuksi tulemisen tunnetta. Tällä kertaa aiheuttajana oli ongelmallinen suhde vieraaseen kulttuuriin. Espanjassa vallitsee raivoisa lihalla mässäilyn tapa, sekä tapa suhtautua (vaaleisiin) naisiin lihana. Tulin nähdäkseni ainoastaan rotuni ja sukupuoleni kautta. Se oli hämmentävää, sillä en ollut ennen ajatellut olevani jotakin rotua. Olin auttamatta outo. Purin väkivallan kokemustani performanssisuunnitelmiin, joissa makaan lihatiskillä omena suussani valmiina ostettavaksi ja paloiteltavaksi. Tiedostan suunnitelmieni hyökkäävyyden ja niiden mahdollisesti ennakkoluuloja vahvistavan vaikutuksen. Ahdistus ilmeisesti voittaa älyn. Espanjassa asuttuani on tullut aina vain vaikeammaksi ymmärtää humanistien kiinnostusta latinalaisen Amerikan maita ja sinne matkailua kohtaan. Melko eurooppalainen Espanjakin kalpenee siirtomaihinsa verrattuna, mitä eräänlaiseen ”iloiseen naisen alistamiseen” tulee (vrt. arabikulttuurit, joissa alistamiseen ei liity edes mitään iloa). Itseäni nämä jälkeen jääneet machokulttuurit lähinnä puistattavat. Toisaalta myös inspiroivat mitä provosoitumiseen tulee.

Ajatuksiani hieman analysoidakseni luulen, että performanssi-ideoillani en niinkään pyrkinyt rikkomaan sovinnaisuussääntöjä tai tuomaan taidetta lähemmäksi tosielämää. Pikemminkin halusin piirtää kuvaksi sen väkivallan, jonka tunsin itseeni kohdistuvan ja näyttää sen muille. Esiintyjänä olin itse. Minä olin väkivallan kokija, joten silloisen logiikkani mukaan, luonnollisesti olin myös sen esiintuoja. Kai minua kiehtoi performanssin teatteria mutkattomampi suhde todellisuuteen. Luulen, että myös nykyinen kiinnostukseni minä-kertojaan teksteissäni on samantyyppistä

alkuperää. Tuntuu rehellisemmältä kirjoittaa suoraan minä, kuin Minna-Liisa tai joku muu vastaava. Teatteritekstissä minä muuttuu toki myös henkilöksi, mutta hieman eri tyyppiseksi kuin Minna-Liisa olisi. Minää käyttäessä tulee kenties puhuneeksi jollain tavalla myös itsekkyydestä. Taitelijan itsekkyyks on mielestäni perin kiinnostavaa. Haluaisin käsitellä sitä.

7.2

TEINI- IKÄ

Maleksijat

Provokatiivisia teoksia leimaa usein jonkinlainen teini-ikäistä muistuttava keskeneräisyys, epäselvyys ja epämuodostuneisuus, sekä kaikesta huolimatta taistelunhalu ja uhmakkuus.

Provokatiivinen taide toivottaa maailmanparannushaluaan kysymättä ovatko muut sen naivista riehakkuudesta kiinnostuneita. Taiteilija on varma siitä, että taistelee oikealla puolella.

Vastaanottajalle tämä saattaa näyttäytyä samanlaisena kuin tiellä maleksiva teinijoukko - huomionkipeytenä, pyyntönä; katsokaa minua ja minun hurjia juttuja tai pahaa oloa. Sitä voi olla vaikea ottaa vakavasti.

Kallion lukion kirjoitustunnilla opettaja kehotti meitä nuoria kirjoittajia lopettamaan you-passiivin käyttö. ”Sä menet sinne supermarketiin ja ostat niitä ylikansallisia tuotteita.” Kokemani mukaan tämän ns. you-passiivin käyttö on tyypillistä provokatiivisille taideteoksille niin kielellisellä kuin visuaalisellakin tasolla. Se kaataa syyn muiden niskaan ja saa luonnollisesti vastaanottajansa raivon valtaan. Provokatiivinen taide on ehkä ilmaisuvoimaista, mutta ei aina ajatuksiaan loppuun asti hionutta. Kun ajatuksia hiotaan pidemmälle, terävät kulmat poistetaan, taideteos ”kasvaa aikuiseksi” ja muuttuu mahdollisesti joksikin muuksi ja sitä kautta, ei provokatiiviseksi taiteeksi.

Tämän voi nähdä kahdella tavalla. Toisaalta provokatiivisuus voi olla vain teoksen kehitysvaihe ennen valmiiksi tuloa. Toisaalta, jotkut teokset toimivat vain provokaatioina.

Pahuus pahuutta, porno pornoa

Aggressiivisuuden ja hyökkäävyyden käyttäminen taiteessa ja erityisesti teatterissa puistattaa minua päivä päivältä enemmän. Kaikenlainen yleisölle huutaminen, tekopyssyillä ammuskelu, itkeminen ja rähiseminen saa minut vain haluamaan poistua paikalta. Shokeeraaminen keinona tuntuu myös jokseenkin vanhanaikaiselta. Ns. turhat julkkikset hoitavat jo silpomisen ja silmämunien syömisen televisiossa ja tätä kaikkea voi seurata omalla sohvallaan pulla suussa maaten. Ehkäpä näinä aikoina äärimmäisyyden taiteessa tulisi olla eri tavalla yllättävää.

Katsoin *Kelloveliappelsiini*-elokuvan yläasteikäisenä ja olin kauhuissani. Paikalle saapui isoveljeni, sanoi minua typerykseksi ja selitti, että kyseessä oli väkivallan vastainen elokuva. Ensin en ymmärtänyt. Sanoin, että siinähän lyötiin ja hakattiin. Mutta isoveljeni selitti, että yleensä väkivaltaa vastustetaan juuri lyömällä ja hakkaamalla. Ensin tietoa oli vaikea omaksua, mutta huomaa hyväksynnän vuosien varrella uineen ajattelutapaani. Nyttemmin olen halunnut pyrkiä siitä eroon, koska se on valetta. On enemmän kuin tavallista törmätä teokseen, jota kutsutaan provokaatioksi, ja sitä kautta esim. pornon tai väkivallan kritiikiksi, vaikka se näyttäytyisi vain taiteilijan omassa perversioissa kieriskelynä. Olen tuntenut jopa huonommuutta ollessani kyvytön näkemään tällaisen teoksen kriittistä ulottuvuutta. Väkivaltaa tai pornoa vyöryttävä teos voi käsitellä valitsemaansa aihetta, mutta se ei koskaan vastusta sitä, päinvastoin.

En ole varma pitäisikö pornoa käsitellä taiteessa. En halua, että porno valtaa maailman. Mutta, koska se on jo tehnyt sen, tulisi vähintään ymmärtää, että porno on maailmanvalti. Pornon taidekontekstissa käsitteleminen voi olla maailmanvaltiaan olemassaolon paljastamista. Se saattaa

auttaa käsittämään sitä miten porno ilmenee kaikkialla, vaikka sitä on vaikea huomata. Toisaalta pornon esittäminen lisää vain sen itsensä palvontaa.

Voiko pahuus koskaan lisätä hyvyyttä? Vai onko sen ainut mahdollisuus vain lisätä tietoa pahuudesta? Minulla on selkeä kokemus siitä, että olen oppinut hyvyyttä, kun minulle ollaan oltu hyviä ja pahuutta, kun minulle ollaan oltu pahoja.

Meidän, joille provokaatio ja silvonta ovat mieleen, tulisi keksiä rehellisempiä ja parempia motiiveja provokatiivisen taiteen tekemiseksi kuin halu parantaa maailmaa. Tulisi myöntää, että provokaatio on provokaatiota vain huomionkipeyden tai sairauden vuoksi, ja alkaa tehdä älykkäämpää ja parempaa taidetta.

6.

LÄHDEKIRJALLISUUS JA MATERIAALI

1. Koukkunen, Kalevi (1990) *Nykysuomen sanakirja, vierassanojen etymologinen sanakirja*, WSOY
2. Hautamäki, Irmeli, nettiartikkelit: *Ruiner, uriner – Marcel Duchamp avantgardistina* http://mustekala.kaapeli.fi/artikkelit/1026311159/index_html ja *Marcel Duchamp, 1900-luvun anartisti* http://mustekala.kaapeli.fi/artikkelit/1026312061/index_html
3. Arman, Yves (1986) *Marcel Duchamp pelaa ja voittaa*, Suomen taitelijaseura
4. Hautamäki, Irmeli, nettiartikkeli http://mustekala.kaapeli.fi/artikkelit/1026311159/index_html
5. Tervo, Petri (2006) *Kirurgisen operaation teatteri: Teatterillinen kuva ja ihmismuodon esitettävyyden avantgardistisen väkivallan näkökulmasta*, Teatteritiede, Taiteiden tutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto
6. Hautamäki, Irmeli http://mustekala.kaapeli.fi/artikkelit/1026311159/index_html
7. Eronen, Roope (2008) *Tallenteen suhteellinen itsenäisyys: Kurt Krenin ja Wienin aktionistien tallennuskäsitysten kohtaamisia*, Pro gradu tutkielma, humanistinen tiedekunta, mediatutkimus, Turun yliopisto, Pääskynen, Markku (2004) *Suoraa taidetta*, Nuori voima, numero 4-5, sivut 3-5 & Oksanen, Atte (2009) *Äärimmäistä kulttuuria*, Johnny Gniga
8. Hautamäki, Irmeli (2008) *Pornoako vaiko taidetta, siinäpä kysymys* <http://www.mustekala.info/node/683> & Vänskä, Anna-Mari (2008) *Provokatiivinen taide lööppitalouden aikana* <http://www.mustekala.info/node/641>
9. Holmila, Paula, (2008) *Provokaatio*, Uusi Suomi <http://www.uusisuomi.fi/nakokulmat/paulaholmila/provokaatio>

10. Kivirinta, Marja-Terttu (2009) *Ulla Karttunen puolustaa takavarikoitua teostaan*, Helsingin Sanomat 7.4 .2009
<http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Taitelija+Ulla+Karttunen+puolustaa+takavarikoitua+teostaan/1135234525477>
11. Petersens, Magnus Af, McEvelley, Thomas & Blazwick, Iwona (2006) *Paul McCarthy, Head Shop/Shop Head, Works 1966-2006*, Steidl Moderna Museet, Lasipalatsin Mediakeskus (2004) nettiartikkeli: *Mike Kelley ja Paul Mc Carthy*
<http://www.taidemuseo.fi/suomi/tennispalatsi/lisat/StuntKellyMcCarthy.html>
12. Petersens, Magnus Af, McEvelley, Thomas & Blazwick, Iwona (2006) *Paul McCarthy, Head Shop/Shop Head, Works 1966-2006*, Steidl Moderna Museet
13. Mc Carthy, Paul, Kelley, (1992) *Heidi: Midlife Crisis Trauma Center and Negative Media-Engram Ambreaction Release Zone, Heidi, Keski-ään kriisin poliklinikka ja negatiivisen mediamuistijäljen purkautumisvyöhyke.*
14. Mc Carthy, Paul, Kelley Mike (1992) *Heidi: Midlife Crisis Trauma Center and Negative Media-Engram Ambreaction Release Zone*
15. Haikara, Kalevi (1992) *Bertolt Brechtin aika, elämä ja tuotanto, Suomalaisen maatalan ruokakomero* (1940)
16. Pop-taide <http://fi.wikipedia.org/wiki/Pop-taide>
17. Nevanlinna, Tuomas (2002) *Taide, kitsch ja pop – maun toisesta paradoksista*, Nuori Voima, numero 4-5, sivut 3-6
18. Popkult, Yle (2008) <http://pop.yle.fi/ohjelmat-2008/2008-10-27/popkult-porno-5112008>

